

שבירת הלוחות

- קראו את סיפור חטא העגל עד לאחר שבירת הלוחות - שמות מהפסוק האחרון בפרק לא עד סוף פרק לב.
- עקבו אחר רצף האירועים - מה קשה בו?
- שבירת הלוחות מעלה שאלות מחשבתיות ופרשניות שונות - מהן?
- נסו למצוא רמזים בפסוקים למניע של משה לשבירת הלוחות. אילו אלטרנטיבות היו לו?

1. אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב

זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו דן ק"ו והסכים דעתו לדעת המקום. [פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום]

וישבר את הלוחות כיצד אמרו בשעה שעלה משה למרום לקבל את הלוחות שהן כתובות ומונחות מששת ימי בראשית שנאמר והלחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות... נטלן וירד והיה שמח שמחה גדולה כיון שראה אותו סרחון שסרחו במעשה העגל אמר היאך אני נותן להם את הלוחות מזיקני אותן למצות חמורות ומחייבני אותן מיתה לשמים שכן כתוב בהן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ' ג') חזר לאחוריו וראו אותו שבעים זקנים ורצו אחריו הוא אחז בראש הלוחות והן אחזו בראש הלוחות חזק כחו של משה מכולן שנאמר ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (דברים ל"ד י"ב) נסתכל בהן וראה שפרח כתב מעליהן אמר היאך אני נותן להם לישראל את הלחות שאין בהן ממש אלא אחוז ואשברם שנאמר ואתפוש בשני הלחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם (דברים ט' י"ז). רבי יוסי הגלילי אומר אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשלוחו צא וקדש לי נערה יפה וחסידה ומעשיה נאין הלך אותו שליח וקדשה. לאחר שקדשה הלך ומצאה שזינתה עם אחר מיד היה דן ק"ו מעצמו ואמר אם אני נותן לה כתובה מעכשיו נמצא מחייבה מיתה ונפטרנה מאדוני לעולם. כך היה משה הצדיק דן ק"ו מעצמו אמר האיך אני נותן להם לישראל את הלחות הללו מזיקני אותן למצות חמורות ומחייבני אותן מיתה שכן כתוב בהן זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו (שמות כ"ב י"ט) אלא אחוזו בהן ואשברם וחזרן למוטב שמא יאמרו ישראל היכן הלחות הראשונות אשר הורדת אין דברים אלא בדאי.

- מהם ההסברים השונים לשבירת הלוחות במדרש?
- נסו למצוא רמז בפסוקים לכך שהלחות מונחות מששת ימי בראשית.

2. תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ד דף סח טור ג/ה"ה

דרש משה מקל וחומר מה אם פסח שהיא מצוה יחידית נאמ' בו כל ערל לא יאכל בו התורה שכל המצוות כלולות בה על אחת כמה וכמה ויחר אף משה וישלך מידיה את הלוחות וישבר אותם תחת ההר תני רבי ישמעאל הקב"ה אמר לו שישברם שנאמר ואתה תכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שיברת אמר לו יפה עשית ששיברת רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן הלוחות היו אורכן ששה טפחים ורחבן שלש' והיה משה תפוש בטפחיים והקב"ה בטפחיים וטפחיי' ריוח באמצע כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר ולכל היד החזקה ייא שלמא על ידא דגברת עליה מינא

רבי יוחנן בשם רבי יוסה בר אביי הלוחות היו מבקשין לפרוח והיה משה תופשן דכתיב ואתפוש בשני הלוחות תני בשם רבי נחמיה הכתב עצמו פרח

רבי עזרה בשם רבי יהודה בי רבי סימון הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סובלן כיון שפרח הכתב כבדו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו

- מה פשר היחס הפלאי בין הכתב ללוחות? מה מסמל כל מרכיב בלוחות?
על הפלא בלוחות ראו:

○ **תלמוד בבלי מסכת שבת דף קד עמוד א**

גופא, אמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ואמר רב חסדא: כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, כגון נבוב - בובן, (רהב - בהר), + מסורת הש"ס: [בהר רהב] + סרו - ורס.

רש"י שם

ונקרא מבחוץ - האותיות הפוכות והתיבה הפוכה, ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח, ולפיכך היו מ"ם וסמ"ך בנס.

נבוב בהר סרו - לא היו בלוחות, אלא תיבה בעלמא נקט.

- בדברי ר' שמואל בר נחמן יש שתי נקודות משמעותיות:

- מה פשר המאבק בין משה לקב"ה? - איך הוא משלב בדו שיח בניהם לאורך הפרק?
- 'וכל הביד החזקה' - הפסוקים מפנים לפסוקי הסיום בתורה - מה המשמעות של שיוך פסוקים אלה לשבירת הלוחות?

מקורות 3 ו-4 עומדים ביחס הפוך לתלמוד הירושלמי - במה? איזו גישה אמיצה יותר מבחינה דתית?

3. דברים רבה (ליברמן) פרשת עקב ד"ה יא. אמ' להם

ירד משה מן הרקיע והלוחות בידו ולא שיברם עד (שברא) שראה בעיניו, שנא' ויהי כאשר קרב את המחנה וירא את העגל ומחולות, אותה שעה ויחר אף משה וישלך מידיה את הלוחות וגו', א"ל הקב"ה (משה) [למשה] לא היית מאמין לי שעשאו להם עגל, שנאמ' סרו מהר מן הדרך וגו'.

4. מדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה ז ד"ה [ט] אל תבהל

אל תבהל (את פיד) [ברוחך לכעוס]. זה משה. אמר לו הקב"ה למשה אתה כעסת, אתה השלכת, [אתה שברת, אתה תחליף], אתה כעסת, שנאמר ויחר אף משה (שמות ל"ב י"ט), אתה השלכת, שנאמר וישלך מידו את הלוחות (שם/שמות ל"ב/), אתה שברת, שנאמר וישבר אותם תחת ההר (שם/שמות ל"ב/), אתה תחליף, שנאמר פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (שם/שמות ל"ד א').

קהלת פרק ה פסוק א

אל תבהל על פיך וּלְבָבְךָ אַל ימהר להוציא דְבַר לְפָנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמִים וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִים:

- כיצד מעצים הפסוק מקהלת את דברי המדרש?

5. אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד קצד ד"ה לחת חסר ללמדך

וישלך מידו (מידו קרי) את הלוחות (שמות ל"ב י"ט) חסר יו"ד, ללמדך שהיד הגדולה רמזה לו שיסבר אותן, אמר מוטב שיהיו כפנויה ואל יהיו כאשת איש, היא שהכתוב משבח, ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (סוף דברים) איזו היא יד חזקה שעשה לעיני כל ישראל? הוי אומר זה שיבור הלוחות, כענין שנאמר ואשברם לעיניכם (שם/דברים ט' י"ז).

6. העמק דבר¹ על שמות פרק לב פסוק טו

מזה ומזה הם כתובים. נקראים מימין לשמאל ומשמאל לימין ואין זה אלא מעשה נסים. (עי' ירוש' שקלים פ"ו באורך). והנה כל השבח הכתוב על הלוחות. מקומם יותר לעיל בפסוק ויתן אל משה וגו' ולא במקום שבירתן. אלא בא הכתוב לבאר איך עשה משה כל הגדולות ליקח את העגל ולשרפו באש ולא עמד איש נגדו והרי את אהרן הכריחו עוד לעשות אלא משום שמה התחכם ולא שבר את הלוחות בהיותו בהר כשאמר לו ה' ממעש' העגל והוחלט אצלו לשברם וגם הבין כי כך רצונו ית' כמש"כ בס' דברים ט' י"ב והלאה. אלא משום שרצה משה לשבר את לבב העם ולהסעיר דעתם בראותם אשר משה משבר לעיניהם סגולה נפלאה כזו והיה נעצבים עד שלא ימצאו ידיהם למחות ביד משה על כל מה שעשה וכמו שמצינו בברכות רפ"ה דכי חזו רבנן דאייתא כסא דמוקרא בת ד' מאה זוזי וקתבר אעציבו. מכ"ש שנשבר לעיניהם סגולה שאין כמוה בעולם מש"ה סיפר הכתוב מה שהיה כדאי להסעיר לב העם ע"ז שהרי הלוחות היה כתובים משני עבריהם מזה ומזה והיו כל ישראל החונים מכל צד סביב ההר יכולין לקרותו:

- פירושו של העמק דבר מתמקד ברמה הפרקטית והחינוכית. האם הסברו מספיק על מנת לענות על הביקורת שמותח על משה מדרש זוטא (מקור 4)?

7. משך חכמה² על שמות פרק לב פסוק יט

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידי את הלוחות וישבר אותם תחת ההר - הענין, כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה הישראלית, וכל הקדושות א"י וירושלים כו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה, ולכך אין חילוק לכל עניני התורה בין במקום בין בזמן והיא שוה בא"י ובחו"ל [לבד מצות התלויים בארץ], וכן הוא שוה בין לאדם הגבוה שבגבוהים, משה איש האלהים להשפל שבשפלים, ואם יעבור אחד מהמה על אחת ממצות ה' דת אחד לו עם השפל שבשפלים, ... וזהו ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות [וראה כי גדל טעותן עד אשר לא חשבוהו לספק כלל, כי לא רצו לעמוד אולי ירד משה ולהביט מרחוק על ביאתו, רק היו משוקעין בטעותם בתועבות העגל אשר חשבוהו לאלקי] הבין טעותן ויחר אף משה וישלך מידי את הלוחות, ר"ל כי אין שום קדושה וענין אלקי כלל בלעדי מציאות הבורא ית"ש, ואם הביא הלוחות היו כמחלפים עגל בלוח ולא סרו מטעותן, אולם כאשר שבר הלוחות ראו איך המה לא הגיעו אל מטרת האמונה בה' ותורתו הטהורה. וזה דברי (הגמ') [המדרש] (שמות רבה מב-ו) בכל מקום ומכילתא (יתרו יט-ב) שגם על עת עמידת בהר נאמר (ובלבבם) [ובלשונם] יכזבו כו' (תהלים עח, לו) שעדיין לא נחקק בתוכם הציור האמיתי להאמין בנמצא מחוייב המציאות בלתי מושג ובלתי מצויר, ולכך טעו בעגל. ובלוחות הראה להם לעקור מהם כל דמיון כוזב והפליא לעשות משה רבינו בשבירת הלוחות, ולכן נתן לו הקב"ה יישר (שבת פז) שאמר לו הקב"ה פסל לך שני לוחות אבנים כו' וכתבתי על הלוחות כו' אשר שברת, היינו ג"כ להיות לאות על השורש שלמדת להם בשבירת הלוחות, וזה כי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון (בבא בתרא יד:) ולהורות כי הראשונים אשר מעשה אלקים המה כמשמעו הוא בכבודו עשאו, רש"י, המה שבורים, ולוחות שפסל משה המה השלמים, להראות כי אין בנברא קדושה בעצם רק מצד שמירת ישראל התורה כפי רצון הבורא ית"ש הקדוש הנמצא האמיתי הבורא הכל ית"ש וזכרו. וכמעט ע"ז נכלל כל ספר דברים להזהירם בזה כי לא ראיתם כל תמונה וכו' השמר לך כו' כו' (דברים ד, ט. טו) ודו"ק.

ולפ"ז גם זה מכלל הטעות, שאמרו שמה העלן מארץ מצרים, ולא משה העלן, רק היה השליח לדבר לפרעה, אבל הקב"ה בהשגחתו הפרטית העלן, ולכך אמר הקב"ה לך רד כי שחת עמך, במה שחת, שאמרו אשר העלית מארץ מצרים. שגם אותך חשבו לאלקי וכאלו היית מעלה אותן ממצרים בכח אלקי בלתי השגחתי הפרטית, וזה רעיון יקר.

ולכן בחוקת (כא, ה) כי אמרו למה העליתונו שניהן שוין, באו אז הנחשים ונשכום יעו"ש ברש"י ודו"ק.

- כיצד תופס המשך חכמה את מושג הקדושה?

¹ פירושו לתורה של הנצי"ב מוולוז'ין - הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (1817-1893), ראש ישיבת וולוז'ין
² רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק (1843 - 1926)